

Sasser

AB
Abbeville

Calder 11 Tullat 1899.

Sàsser.

Païr y deostat es l'aspecte de la regio' turrutana al nord de la
Cerdanya. Plena d'estangs d'aigua negra y conompuada, may pot llimar-se
de la malaria, eixa cruel enfermetat que ataca al home, lo debilita, ti-
funa els ossos y acaba per inutilitzar totas las energies, depauinto en la
mor complete portacio'. In aquells prats tot hi creixen los juncals y
la herba, y tot i hi veuen los ramats de bestiar ^{que} guarda algun ~~membre~~
~~pastor~~ pastor flach, ergosolhit, portant en la cana la marca terrible del
flagell que arreta son pais.

Mer endli, cap a la banda de ^{ponent} ~~orient~~, comença la regio' montanyosa
de la clivana, semblant a un tros de desert apricá ^{deiput} ~~desert~~ y en l'un y en l'altre
se la naturala. Los camps de arena y pedra no sustentan cap
vegetació, falta l'aigua en las pecas y pedras fententesas, y falta ~~la~~
la vida en la gran encontrada que oí desde Jorner al Cap cregre y de
Alguer fins a Sàsser. ~~Alguns~~ tot al llanch de la costa agueres talinas
y almas braves retenen curts y miserable portacio'.

Le camp de l'atter et ja molt mes bonich. Les arbres de l'or, o' tres
petits vus se venen en los vallys que arriban y tornan com
jardins de primavera; mentres que en los velinos montanyes lo
groisut oliveu puja ~~mentres~~ a' las mes altes cims, ten per que
may un ~~petit~~ ^{petit d'home} vinga a' gelat la casa de sas ~~terres~~ socas o'
a cremar las felles de son brau castre. Dretas taucaes de cactus o' figueras
de meso limtan las propietats particulars en aquella terra, com en
moltos altres de la Cerdanya, y aqui y allá una palmera sola, trista,
~~ab la nota~~ melancolica, ~~que~~ ^{apareix} ~~estee~~ ~~grata~~, aipeca al aire
la enneguida copax que no vendria tot los saigs arbradors del
sol africai. estant espectacle ho' inspirat a' algun viatjer la idea
de que en la illa comença l'Orient. ch'o' aixo' no ^{pot} ~~es~~ ^{oriental}
mes que pera qui may ha' visitat las terras de Africa o' de la
India, gruy a' fi de comptes tot se troba en Cerdanya una
petita parodia de aquelles grorias y lumbrians vegetacions que
son l'encant de las terras tropicals.

Intein a Sàsser. ^{donat} Parta ~~per~~ un cop d'ull per veure que aquell

potde estu infint una grava transformació. Los vells carals desapareixer
presa dels son bloc a construccions modernes; la vida nova
ha arrebatat lo cercle de muralles que edificaren los aragonesos.

El ~~obniu~~ en cent diversos blocs: lo bestí de ~~donat~~ ^{ofert} l'aspecte de
ciutat de morter liat ambina temples, bestí carrers, ~~en~~ ^{en} ~~placats~~ ^{placats}
acabats per un despar de la ~~ella~~ ^{parada} ~~atiga~~ ^{atiga} farter mes que 'l recost
del bloc about exítia, al igual de aquells pobles grecs del
vell Egipte que ~~s'assemblava~~ ^{mirallan} ~~després de l'home~~ ^{després de l'home} ~~nat~~ ^{nat} ~~los~~ ^{los} ~~runos~~
~~vivells~~ de las ntes parònicas després aipecarhi ior vivendar.

i Comé que ~~seguir~~ ^{seguir} ~~tal~~ ^{tal} ~~canals~~ ^{canals} dels antichs pobles. ? de ~~fatalitat~~
semita espangels a tots en la vida de las modernes transformacions. y no 's atura
~~en~~ ^{adolorida} ~~la~~ ^{la} ~~ven~~ ^{ven} ~~transformada~~ ^{transformada} dels amichs de las velturias que en va lamenta y
plora aquesta profanació. hi a la vida actual ten necessaries noves eipidas
camps nes castes, espays majors dels que tenian ~~desvells~~ ^{avans} ~~desvells~~ ^{desvells} pobles, ~~espays~~
~~en~~ ^{en} ~~lloc~~ ^{lloc} ~~bon~~ ^{bon} ~~los~~ ^{los} ~~assemblats~~ ^{assemblats} y ~~for~~ ^{for} no era pas necessari ~~de~~ ^{de} ~~lloc~~ ^{lloc} ~~un~~ ^{un} ~~cop~~

de grich los vells edificis, que ~~devien~~ ^{devien} eren respectats com munts
testimonis de altres temps y altres costums. ^{encada hi d'} Altres ~~er~~ ^{er} eips ^{canby}
l'ent hi pent casi sempre, la història ven acompanyada una de
los mes profunds fulars, una familia ~~toth~~ ^{toth} la lla en devocada,
~~tot~~ ^{lo} noble hi entera rovist una tradició, un record, una
~~menyor~~ ^{menyor} ~~costum~~ ^{costum}. Supranpleu, doncs, los ~~prof~~ ^{vital} per fora, mes despen los
recors ~~vells~~ ^{recors} ~~antichs~~ ^{antichs} ~~hovech~~ ^{hovech}, los caners estats, sos blocs conbivels, alont
seuella que encara hi flota l'ànima de ~~los~~ ^{de} ~~generacions~~ ^{generacions}
que alli viyieren.

Alt ~~ve~~ ^{for} eips consideracions, que m' d'un cop m'han awallat
en lo curs de mes viatges, no podia menar de lamentar los canbys
que supreir farien. Alla primera diligencia en la mla fou anar a
veure son castell. ^{Avi} ~~for~~ ^{for} construit en 1330 per los catalans, en la part alta
de la ciutat, pero no l'heconeixien avuy ni moltes guarnicions del
parlat ngle, al veure ^{embauquinat lo} ~~apell~~ ^{apell} muraldal ~~estell~~ ^{estell} de pedra y cobertes
de grip, desnes d'haver suput malmoras, las torres que flanguejavan

1er contacts. Prists recorts guarda l'ordre del castell, about desde la
época dels Reys catòlics, hi figure^{1a} principal ~~veridència~~
la Inquisició de Llerenya, se la qual se conservan encara los repres
calabreros about gemirers tantos victimas del poder absolut y de les
~~supersticions~~ populars de que ^{encar} ~~encara~~ ~~avui~~ plagada aquesta
terra.

després comença procht monuments de la época espanyola. La catedral,
barroca, recargada de adornos, prova evident de la decadencia del
art, fou refeta en los darrers dies de nostra dominació. La Universitat,
la font de Gortell que tantes d'alguna la vida, vasis coments encara en
pen, preteneixen tenir a ~~la~~ ^{de la} época. La prenent tota ha de fet pura
~~espanyola~~ ~~espanyola~~ y obvi plerats y espanyols carers, tota tenichy,
luperos, pero absolutament inconvertibles en una ~~vila~~ ciutat que no te
aigua para apagar la pols y que avuy careix d'ombra que refresqui
y temperin los raigs de foc de son tot d'istiu.

La població de Sarra fou sempre derrotada a la cara de Aragó,
en los temps en que nostre Rey catalans lluytaven cada dia ab les
dificultats pera ~~afirmar~~ ^{domini} sobre la Cerdanya, mes de cruaire veltar
aquella's rebel·li fou causa comú ab los Reis, los chistres, lo vir-
comte de Barcelona, tots los capdells en fi que ^{voldrem} ~~voldem~~ torturar l'opos
al govern de Barcelona. Traïdon com un tatare es ditto que s'ha
reportat a ellgues, població esta emmencament catalana, fins als nostres
dies. ~~estant~~ ^{Tal} sentiment de hostilitat se manifesta ben clarament en la
cuenta lluyta de principis del darrer segle, quan se disputaven lo
tronc d'hyponys Felip V i Lluís XIV. ~~tots~~ ^{en} la Cerdanya ~~per~~ ^{per} l'hank
en 1681 proclamant al primer, qui guanyà aquest poble per sorpresa
foulli entrar son visrey M. Fernan de Moncada dach de San Joan; pero los
primeros flamencos de la immensitat catalana ~~per~~ ^{se} aclamant
per moranca a Carles ^{d'infantia} ~~l'imperador~~ en cugueren ^{ta} ~~opos~~ ^a ills
que en 1707 ~~per~~ ^{se} separa revoltament al costat de l'imperador autrich cath
e Borbó. Tot los pobles seguien ab entusiasme la causa catalana, tots

menor forta, about a forma ^{que} consera a cantare un refra popular que encara es viu en nostres dies. Ah arpis;

Per nos non e millori (millorament)

Que regni Philipe quintu

O regni l'Imperatori

Mes si saber, no feu ^{la vila de la} ~~la vila de la~~ fidelitat, siue en cambi lo poble about temblava hauerie ^{anulat totes} ~~estabert~~ les envejat. En primer forma oprell ciutadans la emprengueren contra ls catalans d'ellger, a qui fa igles ambaran a prohibir que cap de ^{ells} ~~tot~~ vehint, noble o villa, pogues entrar en darrer portant enxada. Los de ellger resprogueren a la injuria manant que cap rataras entres en ra vila a' menos de portar dues enjagat, una en cada costat del cinturoni, de llavo ^{natural} ~~era~~ ~~propietaria~~ y oportuna.

Mes tant les envejat de saber ~~propietaria~~ se despien contra l'ells a la qual no perdonavan l'haver obtingut ~~a~~ en tots temps y han totas las dominacions la categoria de capital de la vila. Liva rivalitat se manifesta

especialment en les discussions que tenien lloch al remetre lo Salament
de Lerdunça, y no ha propi accellera ni en la época contemporanea, sub-
stituint la inguinia que les dues isles se tenen, y de que tot habitants
individualment participan.

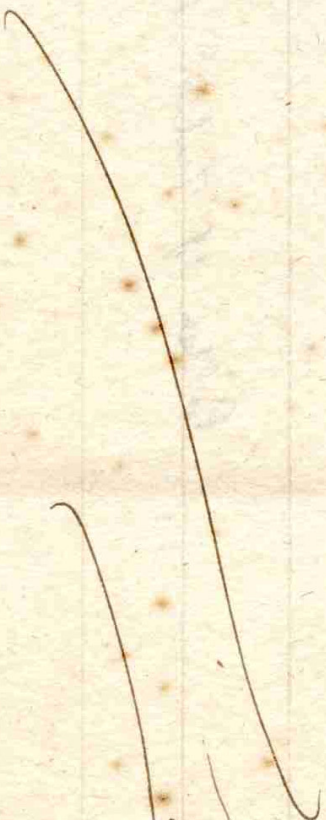
La llengua de saïra ~~a~~ ~~to~~ ~~saïra~~ esta formada per un dialecte
especial que s'anomena lo saït de Longobardos. No té gran discrepantia
ab los altres dialectes de la illa, dels que potser molts se diferencien en
raó del gran canibal de paraules catalanas que conserva.

Los vestits de la gent guardan encara las velles ~~en~~ modas del
pais. No hi ha referències ~~per~~ als cossos d'home matero de la civilitat, ahont
hi ha es veritat que 'ls trapis ~~del~~ ~~pro~~ locals abundan, en canvi de
un molt gent vestida al us ordinari de Europa. Es es natural que
aïra succeïssi, tenint en compte lo numero considerable de
italians continentals, emigrants y altres, que allí viuen. Altes per les

no donada de daires niqvera encara ha regier ^{entre els homes} ~~totes~~ barcelina, lo
gech al captra, la cala curta coberta per la gorolla y l'
colló de pany negre. Les donas també s' distingien per la
varietat de cos verchs y la niqvera de cos adonats, dels que he
tingut la fortuna de fer accipi pera portar a Catalunya.

Poch des ~~est~~^{he} parat a darrer, puig aviat s'entendre
lo que bonament y a la Lengua ne proporciona ~~un~~^{tot} ~~la~~
idea de temarhi ~~la~~ para registrar ~~es~~ arpie ne s'heu depar ~~teny~~
para. Par, si, tenhe molt ~~la~~ ^{seme possible} no ~~propor~~ avansar fins a l'Alguer
que temia hem vol a 45 kilòmetres, ^{de distància,} mes presentats atencions ne
cendorem cap al sud de la Lengua, avont lo tem de Calles,
ne porta rapidament. ~~El~~ ^{El} de viatge s' realza en bonan
condicions y per ~~tenen~~ ~~tenen~~ Bloch de molta importància, com
Ploaghe y Macones, la tema del temeros viatges, cloror fortificats

10
de la població aborigena de la illa. Y per allà's trobem també
Porten, Uhar, Sanduni, y tants y tants altres llochys, que encara
comencem lo regell de nostra dominació, la marca de nostre
pays, lo record llegendari del ~~llor~~ fets heroichs que hi ~~tenen~~
pretasen a cap les annas catalanas.


Hidalgo

Calles 11 d'octol. de 1799

